

ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΔΕΛΤΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ (ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ)

Ι. Σύντομη παρουσίαση του στοιχείου Ψλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΑΠΚ)[1]

Όνομα: Θέατρο σκιών

Άλλη/-ες ονομασία/ες: Καραγκιόζης (από το όνομα της φιγούρας που πρωταγωνιστεί) .

Ταυτότητα[2]: Λαϊκό θεατρικό δρώμενο που προκύπτει από την κίνηση αρθρωτών ασπρόμαυρων και έγχρωμων ημιδιάφανων ζωγραφισμένων ανδρικών (φιγούρες) πίσω από λευκό πανί, με τη χρήση φωτός και σκιάς, διαλόγων και μουσικής, το οποίο αξιοποιεί κάθε δυνατό ερέθισμα εντάσσοντάς το σε έναν συμβολικό μικρόκοσμο που ανήκει στη λαϊκή κουλτούρα.

Πεδίο ΑΠΚ[3]:

□ **προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις:** οι διάλογοι των παραστάσεων διασώζονται και μεταδίδονται προφορικά. Τα τραγούδια της παράστασης ανήκουν επίσης στη λαϊκή παράδοση και μεταδίδονται και αυτά προφορικά.

□ **επιτελεστικές τέχνες:** το θέαμα έχει δομή θεατρική. Οι φιγούρες ενσαρκώνουν συγκεκριμένους χαρακτήρες σε συγκεκριμένους ρόλους. Υπάρχουν μοτίβα που επαναλαμβάνονται, τα οποία παραμένουν ανεξάρτητα από την παράσταση (όπως για παράδειγμα η «συζήτηση» του Καραγκιόζη με τα παιδιά του, που συχνά παρουσιάζεται ως εισαγωγή στις παραστάσεις). Η φιγούρα μπορεί να παρουσιάσει χορευτική κίνηση, ενώ αναγγέλεται με συγκεκριμένα τραγούδια από το ρεπερτόριο της παραδοσιακής μουσικής.

□ **κοινωνικές πρακτικές –τελετουργίες –εορταστικές εκδηλώσεις:** Η παράσταση επιτελείται από τον καραγκιοζοπαίκτη και τους βοηθούς του. Και το κοινό, ωστόσο, λαμβάνει πολύ ενεργά μέρος, καθώς συνδιαμορφώνει το θέαμα και συνδημιουργεί. Η συμμετοχή αυτή συνίσταται: α. στην ενεργό ολοκληρωτική απόρριψη κάποιας άστοχης ή μη επιθυμητής παράστασης, β. στην συνδιαμόρφωση σεναρίων και αστεϊσμών. Επιπροσθέτως, ο καραγκιοζοπαίκτης ενημερώνεται και σχολιάζει ποικιλοτρόπως την καθημερινότητα. Η παράσταση ενσωματώνει συνεχώς στοιχεία από την πολιτική επικαιρότητα, από την καθημερινή ζωή, από τα μεγάλα γεγονότα, από την ιστορική παράδοση και τη μυθολογία. Ενόσω χρησιμοποιεί υλικό από την τεράστια γκάμα της πολιτιστικής παράδοσης, συχνά περιλαμβάνει στιγμιότυπα δρωμένων ή εθίμων, οπότε αποτυπώνει με δραματικό ή γκροτέσκο τρόπο τελετουργικά στοιχεία ή στοιχεία από λαϊκά δρώμενα. Βασικό εκφραστικό μοτίβο αποτελούν και οι «καρναβαλικές αντιστροφές»[4].

□ **τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία:** η παραδοσιακή τεχνοτροπία κατασκευής της φιγούρας έχει χαρακτηριστεί αριστοτεχνική, καθώς συνδυάζει τη λαϊκή ζωγραφική με την τεχνική επεξεργασία χαρτονιού (σκαλιστού χαρτονιού επενδυμένου με ριζόχαρτο), δέρματος ή ζελατίνης. Η τεχνική αυτή περιλαμβάνει διάφορες καινοτομίες ή/και ευρεσιτεχνίες, τις οποίες σταδιακά εισήγαγαν οι καραγκιοζοπαίχτες για να διευκολύνουν και να εξελίξουν τη δουλειά τους.

Τόπος (διοικητική περιφέρεια, νομός, δήμος) :

Παραστάσεις του ελληνικού θεάτρου σκιών πραγματοποιούνται σε όλη την Ελλάδα, αλλά και σε χώρες του εξωτερικού, στις οποίες συχνά προσκαλούνται καραγκιοζοπαίχτες. Οι παραστάσεις πραγματοποιούνται σε ανοικτούς & κλειστούς χώρους, σε θέατρα, αλάνες, σχολεία, πλατείες, μουσεία, καφενεία, χώρους πολιτισμού, σπίτια, αλλά και στην τηλεόραση.

Λέξεις-κλειδιά[5]:

Λαϊκό θέατρο, πολιτικοκοινωνική σάτιρα, κοινωνικά λαϊκά πρότυπα, λαϊκή σάτιρα, μάστορας, λαϊκή ζωγραφική, λαϊκή κουλτούρα.

II. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου ΑΠΚ

Οι Έλληνες καραγκιοζοπαίχτες, μπροστά στην τεράστια απήχηση που είχε η παρουσία τους σε όλο τον ελλαδικό χώρο κατά την περίοδο του μεσοπολέμου, δημιούργησαν ήδη από το 1925 το πρώτο επαγγελματικό σωματείο του κλάδου. Έκτοτε έχουν δημιουργηθεί πολυάριθμοι σύλλογοι και ένα ακόμη σωματείο.

Τα σωματεία έχουν ως στόχο τη στήριξη του επαγγέλματος, τη διαφύλαξη και τη διάδοση της τέχνης του θεάτρου σκιών, καθώς και την ενθάρρυνση και τη στήριξη νέων επαγγελματιών.

1. Πρόσωπο, ομάδα, οργανισμός

Οι θίασοι ελληνικού θεάτρου σκιών σύγχρονων επαγγελματιών καραγκιοζοπαικτών που δραστηριοποιούνται σήμερα στον ελλαδικό χώρο αλλά και στο εξωτερικό είναι πολλοί και δίνουν εκατοντάδες παραστάσεις ετησίως, για να καλύψουν τη ζήτηση του νεανικού και ενήλικου κοινού.

Πολύ μεγάλος αριθμός ηχογραφημένων και μαγνητοσκοπημένων παραστάσεων θεάτρου σκιών κυκλοφορούν στην αγορά, σε δίσκους βινυλίου, cd, dvd, στο διαδίκτυο, κτλ. Πολυάριθμες είναι ακόμη οι συλλογές από φυλλάδια και τυπωμένες παραστάσεις που ανήκουν σε βιβλιοθήκες, ιδιωτικά αρχεία και ιδιώτες.

Το Πανελλήνιο Σωματείο του Θεάτρου Σκιών είναι ο παλαιότερη συλλογική οργάνωση των καραγκιοζοπαικτών. Ιδρύθηκε το 1925 και το καταστατικό του τροποποιήθηκε το 1988. Περιλαμβάνει τους περισσότερους επαγγελματίες καραγκιοζοπαίχτες.

Πανελλήνιο Σωματείο Θεάτρου Σκιών

Ταυτότητα: σωματείο

Έδρα/τόπος: Αθήνα

Διεύθυνση: Τζωρτζ 6, Τ.Κ.10677

Τηλέφωνο: 210 4616664-6977357493

e-mail: somateiokaragkiozh@gmail.com

url/ site web: www.karagkiozis.com

Ηλεκτρονικό περιοδικό: <http://www.karagkiozis.com/somateio/>

Όνομα υπευθύνου/ων: Πάνος Καπετανίδης

Ιδιότητα: Πρόεδρος του Σωματείου

Διεύθυνση: Τζωρτζ 6, Τ.Κ.10677 Αθήνα

Τηλ. 210 4616664 – 6977357493 e-mail: panoskap@hotmail.com

Πανερωπαϊκό Σωματείο Θεάτρου Σκιών

Ταυτότητα: σωματείο

Έδρα/τόπος: Αθήνα

Διεύθυνση: Δωδεκανήσου 37, Άγιοι Ανάργυροι, Ανάκασα ΤΚ. 13562

Όνομα υπευθύνου/ων: Θανάσης & Κώστας Σπυρόπουλος

Ιδιότητα: Υπεύθυνοι του Σωματείου

Τηλέφωνο: +302102613501 +306943535230

E-mail: Margaritaraki_21@hotmail.com

E-mail: info@KaragiozisSpiropoulou.gr

<http://www.karagiozisspiropoulou.gr/>

Δ/ση: Λαμπρινής & Έρσης 9, Γαλάτσι, (Όπισθεν Αγ. Ανδρέα), 111 46

Τηλ.: +30 210 26 29 046Κιν.: +30 6932 33 09 42, +30 6943 53 52 30

E-mail: info@KaragiozisSpiropoulou.gr

Ειδικές πληροφορίες για το στοιχείο:

Αρμόδιο/α πρόσωπο/α

1. Όνομα: Άθως Δανέλης

Ιδιότητα: Καραγκιοζοπαίχτης-Ερευνητής θεάτρου σκιών

Διεύθυνση: Αγ.Σοφίας 7, Ν.Ψυχικό ΤΚ.: 15451

Τηλ: 210 6728656, 6944691819, e-mail: athosdanelis@gmail.com

2. Όνομα: Μαρία Φακιολά

Ιδιότητα: υπάλληλος ΥΠΠΟΑ, Κοινωνική Ανθρωπολόγος, Δρ.

Διεύθυνση: Ερμού 17, Αθήνα ΤΚ:10563

Τηλ. 2103240645, Fax: 2103240388, e-mail: mfakiola@culture.gr

III. Περιγραφή του στοιχείου ΑΠΚ

1. Περιγραφή: (έως 50 λέξεις)

Το θέατρο σκιών είναι μια θεατρική παράσταση (κωμική ή δραματική) που επιτελείται από έναν «μάστορα» (καραγκιοζοπαίκτη) και τους βοηθούς του, η οποία προκύπτει με τη χρήση φιγούρων και σκηνικών εφέ με την εναλλαγή σκιάς και φωτός, διαλόγων, χορών και τραγουδιών.

2. Αναλυτική περιγραφή (έως 500 λέξεις)

Μια παράσταση ελληνικού θεάτρου σκιών αποτελεί ευφυή συνδυασμό διάφορων εκφραστικών μέσων. Το πάντρεμα ιστοριών και χαρακτήρων, η μουσική, τα ενδυματολογικά χαρακτηριστικά της κάθε φιγούρας, η ιδιαίτερη άρθρωση και προφορά, τα γλωσσικά εφέ και ιδιώματα, οι φωνητικές ή γραμματικές παραμορφώσεις, τα τικ και τα λογοπαίγνια, αποτελούν μερικά από τα στοιχεία που συνθέτουν –πέραν του θέματος και του ίδιου του έργου– τα στοιχεία της παράστασης.

Η παρουσία, επίσης, του κοινού είναι καταλυτική καθώς το κοινό είναι συνδημιουργός της παράστασης. Αυτό συνέβαινε σε απόλυτο βαθμό παλαιότερα, πριν την αναπαραγωγή των παραστάσεων από τα ραδιοτηλεοπτικά και ψηφιακά μέσα, όταν δεν υπήρχε φυσική απόσταση ανάμεσα στο κοινό και τον караγκιοζοπαίκτη.

Τα σενάρια προέρχονται από μια ευρύτατη ποικιλία ερεθισμάτων: ιστορίες για την καθημερινή ζωή, ιστορίες επηρεασμένες από τη μυθολογία, τα παραμύθια, τους θρύλους ή τις παραδόσεις, έργα ιστορικά ή ηρωικά αλλά και έργα που εμπνέονται από την παγκόσμια τέχνη (θέατρο, κινηματογράφος, λογοτεχνία, κλπ.). Τα σενάρια αυτά έχουν έναν βασικό σκελετό, αλλά αφήνουν μεγάλο περιθώριο προκειμένου ο καλλιτέχνης να αυτοσχεδιάσει. Τα τελευταία χρόνια με την εξάπλωση του κινηματογράφου και της τηλεόρασης, αλλά και την επικράτηση του παιδικού κυρίως κοινού, ο κωμικός χαρακτήρας των παραστάσεων είναι πιο διαδεδομένος, σε αντίθεση με τα χρόνια του Μεσοπολέμου και κατά τη διάρκεια της Κατοχής, που τα δραματικά έργα τύγχαναν μεγαλύτερης αποδοχής από το κοινό.

Ο κεντρικός ήρωας, ο *Καραγκιόζης*, είναι ένας ρακένδυτος και πειναλέος τύπος, άσχημος, αγράμματος και πάμφτωχος, αλλά και καλοκάγαθος, πανέξυπνος και ανυπότακτος. Διαντιδρά με τα πάντα γύρω του με μια απόλυτα αντισυμβατική συμπεριφορά, η οποία καταδεικνύει τον πεπερασμένο χαρακτήρα μιας φαινομενικά «ακίνητης» και αδιατάρακτης «τάξης» του κόσμου. Η παρέμβασή του είναι πάντα προβληματική για την καθεστηκυία τάξη και πραγματώνεται μέσα από σουρεαλιστικές και ξεκαρδιστικές περιπέτειες καρναβαλικής αντιστροφής. Η «τάξη» επανέρχεται στο τέλος της παράστασης, έχοντας

αφήσει το αποτύπωμα της λαϊκής θυμοσοφίας που ενσαρκώνει ο μπαγαπόντης, αλλά πάντα καλοκάγαθος πρωταγωνιστής.

Ο *Χατζηαβάτης* –ο Καραγκιόζης τον αποκαλεί *Χατζατζάρη*– είναι κατά μια έννοια το alter ego του Καραγκιόζη. Γαλήνης και συμβιβαστικός, έχοντας πάντα καλή σχέση με την εξουσία, αλλά και φίλος του Καραγκιόζη, συχνά προσπαθεί να βοηθήσει τον φίλο του, εξυπηρετώντας τον Πασά (ή όποιο πρόσωπο της εξουσίας). Πάντα μπλέκει με τον Καραγκιόζη και τις μπαγαποντιές του, ο οποίος με το αναρχικό και ανυπάκουο πνεύμα του τον διασύρει και τον εκθέτει σε ποικίλους κινδύνους.

Ο βασικός θίασος του ελληνικού θεάτρου σκιών, εκτός από τις δύο φιγούρες του Καραγκιόζη και του Χατζηαβάτη, αντίστοιχες των οποίων υπάρχουν και στο τουρκικό θέατρο σκιών, περιλαμβάνει πολλές διαφορετικές φιγούρες, χαρακτηριστικών τόσο της νεοελληνικής κοινωνίας όσο και διαχρονικών ανθρώπινων συμπεριφορών.

Αυτές είναι:

Ο *Κολλητήρης*: Γιος του Καραγκιόζη. Αργότερα προστέθηκαν και άλλοι δύο χαρακτήρες παιδιών του Καραγκιόζη: ο *Κοπρίτης* ή *Σβούρας* ή *Σκορπιός* και ο *Μπιρικόκος* ή *Μιρικόκος* ή *Πιτισκόκος*. Τα παιδιά φαίνεται να έχουν αντιγράψει τον πατέρα τους στα τεχνάσματα και στις μπαγαποντιές. Οι κωμικές παραστάσεις συνήθως αρχίζουν με τον Καραγκιόζη να «εξετάζει» τις γνώσεις των παιδιών του επί σκηνής, πριν αναγγείλλει το έργο.

Η *Αγλαΐα* ή *Καραγκιόζαινα*: Η γυναίκα του Καραγκιόζη. Σύντροφος στη φτώχεια, αλλά όχι στις μπαγαποντιές.

Ο *Σιор-Διονύσιος* ή *Νιόνιος*: Ευγενικός ξεπεσμένος Ζακύνθιος αριστοκράτης, που όμως δεν το έχει σε τίποτα να στολίζει τους γύρω του με τις πιο ευφάνταστες βρισιές και κατάρες. Συνήθως παίζει τον ρόλο του υποψήφιου γαμπρού και κάποιες φορές έχει ηρωικά στοιχεία στον χαρακτήρα του. Αντιπροσωπεύει, όπως λέει ο Τζούλιο Καΐμη, τη λόγια Ελλάδα. Εμφανίζεται στη σκηνή με μια σειρά δυτικότερες «φιοριτούρες».

Ο *Μπαρμπαγιώργος*: Σε ευθεία αντίθεση με τον Σιор-Διονύση, αντιπροσωπεύει τον αγνό και γενναίο Έλληνα. Παρουσιάζεται αήττητος και δεν χαρίζεται σε κανέναν. Είναι ένας άξεστος και καλοκάγαθος ορεσίβιος, ένας αφελής μα ψυχωμένος βλάχος, που ναι μεν δεν πτοείται από την εξουσία, αλλά δεν αποδέχεται ούτε τις μικροαπατεωνιές του ανιψιού. Είναι τεράστιος σε μέγεθος, όπως τεράστια είναι η μυϊκή του δύναμη και το θάρρος του. Ο Μπαρμπαγιώργος ανέλαβε να επουλώσει τα πολλαπλά τραύματα και το γόητρο του λαού.

Ο *Σταύρακας*: Ένας ψευτόμαγκας, παλαιομοδίτης κουτσαβάκης, ένας κατά βάθος δειλός τύπος.

Ο *Σολομών*: Ένας εύπορος εβραίος έμπορος.

Ο *Μορφονιός*: Ένας φαντασμένος νάρκισσος, μαμόθρεφτος και ερωτύλος.

Η *Πασοπούλα* (*Βεζυροπούλα* ή *Μπεοπούλα*): Η κόρη του Πασά (και αντίστοιχα Βεζίρη ή Μπέη). Μια έξυπνη γυναίκα, την οποία θέλουν όλοι να παντρευτούν. Τη φωνή της, όπως και όλων των γυναικείων χαρακτήρων, την κάνει ο Καραγκιοζοπαίχτης.

Ο *Πασάς* ή *Βεζίρης*: Η παρουσία της εξουσίας στη σκηνή συμβολίζεται συνήθως με το πρόσωπο του Πασά ή Βεζύρη και του υπασπιστή του Ταχίρ. Άνθρωπος γλυκομίλητος, παρουσιάζεται ευγενικός και γενναιόδωρος, αλλά αν χρειαστεί δεν διστάζει να δείξει το πλέον σκληρό πρόσωπο της εξουσίας στους υπηκόους του.

Ο Βεληγκέκας ή Δερβέναγας και ο Πεπόνιας. Οι τύποι αυτοί αντιπροσωπεύουν τους χωροφύλακες της εξουσίας. Εκτελούν τις διαταγές των αρχόντων. Ο Καραγκιόζης τρώει ξύλο από αυτούς, αλλά και αυτοί τρώνε ξύλο από τον Μπαρμπαγιώργο, ο οποίος είτε μπαίνει μπροστά για να σώσει τον ανιψιό είτε μένει παντελώς αδιάφορος από το ύψος των εκτελεστικών οργάνων.

Υπάρχουν και πολλά άλλα πρόσωπα που παρουσιάζονται ή παρελαύνουν στον μπερντέ ανάλογα με τις ανάγκες του κάθε έργου, τα οποία σχετίζονται με τη συγκεκριμένη παράσταση, είτε με μυθικά ή ιστορικά πρόσωπα, διάφορα ζώα, μεγάλος αριθμός σκηνικών βοηθημάτων καθώς και ποικίλα σκηνικά.

Αυτές, ωστόσο, είναι οι φιγούρες που επιδοκιμάστηκαν και αγαπήθηκαν από το κοινό. Κατά καιρούς οι καραγκιοζοπαίχτες προσπάθησαν να εντάξουν και άλλους χαρακτήρες (όπως για παράδειγμα τον *Πίπη τον Κερκυραίο*, τον *Γεράσιμο τον Κεφαλονίτη*, κλπ.), οι οποίοι δεν άντεξαν στη δοκιμασία του κοινού.

Συνοψίζοντας τις πολλαπλές λειτουργίες του (Κιουρτσάκης, 1983) θα λέγαμε ότι το θέατρο σκιών: «ψυχαγωγεί και ταυτόχρονα δίνει στο κοινό τη δυνατότητα να συνδιαμορφώσει, να αναζωογονήσει και να συντηρήσει ένα ομαδικό ήθος».

3. Τόπος και μέσα επιτέλεσης ή άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ

Χώρος που συνδέεται με την επιτέλεση / πραγματοποίηση του στοιχείου ΑΠΚ:

Ο μόνιμος χώρος παράστασης ενός θεάτρου σκιών έχει, τηρουμένων των αναλογιών, προδιαγραφές παρόμοιες με εκείνες που απαντώνται σε οποιονδήποτε θεατρικό χώρο (δηλαδή ταμείο, χώρο υποδοχής, σκηνή με όλο τον απαραίτητο εξοπλισμό, κλπ.). Παραστάσεις, επίσης, γίνονται σε όλους τους χώρους που είναι δυνατόν να παιχτεί θεατρική παράσταση: ανοιχτοί δημόσιοι ή ιδιωτικοί χώροι (πλατείες, χώροι στάθμευσης, αυλές, αλάνες) και διάφοροι κλειστοί χώροι (όπως θέατρα, σινεμά, σύλλογοι, καφέ-μπαρ, σχολεία, σπίτια).

Με την ανάπτυξη του κινηματογράφου ο Καραγκιόζης ατόνησε κάπως ως θέαμα, ενώ με την είσοδο της τηλεόρασης στην ελληνική κοινωνία άλλαξαν πολύ βασικές του λειτουργίες, καθώς έχασε σε μεγάλο βαθμό τη δυνατότητα να ασκεί κοινωνική κριτική, ενώ παράλληλα αυξήθηκε η παρουσία του στα σχολεία και την εκπαίδευση. Τα τελευταία χρόνια έχει ενεργοποιηθεί ένα ιδιαίτερα αυξημένο ενδιαφέρον για τις παραστάσεις, καθώς έχουν εισαχθεί στον χώρο πολλοί νέοι καραγκιοζοπαίχτες (με τα θετικά και αρνητικά που αυτό συνεπάγεται για μια τέχνη με αυστηρές φόρμες). Αξιοσημείωτη είναι η παρουσία παραστάσεων Καραγκιόζη σε περιοχές του αστικού κέντρου με έντονο το χαρακτήρα της γειτονιάς-θύλακα αναψυχής και διασκέδασης (στην Αθήνα: Μεταξουργείο, Βοτανικός). Εξίσου ενδιαφέρουσα όψη είναι η εκ νέου στροφή του ενήλικου κοινού στο θέαμα, καθώς φαίνεται να ανιχνεύει εκ νέου τις κοινωνικές του ρίζες σε αυτό.

Εξοπλισμός εξαρτήματα (όπως, π.χ., εργαλεία, σκεύη, στολές κ.ά.) που χρησιμοποιούνται κατά την προετοιμασία και την επιτέλεση του στοιχείου ΑΠΚ.

Τα εξαρτήματα του θεάτρου σκιών είναι πολλά και σύνθετα στην περίπτωση των μόνιμων θεάτρων και είναι λιγότερα και απλούστερα στις περιοδικές ή στις εξωτερικές παραστάσεις, προκειμένου να μεταφέρονται εύκολα. Συνίστανται από τη σκηνή ή μπερντέ, που αποτελείται από ένα λευκό πανί 4-6 περίπου μέτρων πλάτος και 1,60 ύψος, τα σκηνικά και τις φιγούρες. Τα σκηνικά είναι σταθερά με ένα κύριο μοτίβο: στη μια άκρη της σκηνής η παράγκα του Καραγκιόζη και στην άλλη το σεράι του Πασά. Το σκηνικό τις περισσότερες φορές αλλάζει μια φορά κατά τη διάρκεια της παράστασης, αλλά οι παραστάσεις έχουν

συχνά διαφορετικά σκηνικά. Από το 1927 η άμεση αλλαγή σκηνικού χώρου επιτυγχάνεται με δύο παράλληλες σκηνές που ανεβοκατεβαίνουν.

Ένας καλός караγκιοζοπαίχτης έχει περισσότερες από 1.000 φιγούρες. Κάθε φιγούρα έχει περίπου 3-4 κομμάτια. Όσο πιο πολλές κινήσεις κάνει μια φιγούρα (χορό, μεγάλα βήματα, ιδιαίτερη κίνηση), τόσο περισσότερα τα κομμάτια από τα οποία αποτελείται. Οι φιγούρες γίνονται από χαρτόνι, ζωγραφισμένο δέρμα ή ζελατίνη. Οι φιγούρες δεν είναι μόνο πρόσωπα, αλλά και ζώα, μυθικά τέρατα, αντικείμενα (έπιπλα, όπλα, κάθε είδους αντικείμενα), οχήματα, ή σκηνικά, όπως φυτά, τοπία, οικοδομήματα, κλπ. Κατά τη διάρκεια της παράστασης τα απαραίτητα «εργαλεία» (όπως ονομάζονται στη γλώσσα της συντεχνίας), παραμένουν πίσω από τον караγκιοζοπαίχτη για να χρησιμοποιηθούν όταν τα χρειαστεί.

Το πανί φωτίζεται με ηλεκτρικό φως (κλασικές λάμπες πυρακτώσεως ή σπανιότερα από νέον), ενώ παλαιότερα φωτίζονταν με λυχνάρια, ή ασετυλίνη.

Παραπλεύρως της σκηνής μπορεί να υπάρχει ζωντανή ορχήστρα, η οποία εκτελεί τη μουσική του έργου. Αν δεν υπάρχει ζωντανή ορχήστρα, τα τραγούδια ακούγονται ηχογραφημένα. Η μουσική παίζει πολύ σημαντικό ρόλο και είναι κομμάτι της παράστασης. Παρουσιάζει τους χαρακτήρες και υποδεικνύει συναισθήματα και συμπεριφορές. Σημαντικά καλλιτεχνικά δημιουργήματα είναι ακόμη και οι αφίσες των παραστάσεων.

4. Διαδικασία μετάδοσης από γενιά σε γενιά του στοιχείου ΑΠΚ

Περιγραφή της διαδικασίας

Η τέχνη του θεάτρου σκιών μεταδιδόταν στις νεότερες γενιές με την παρακολούθηση της παράστασης, και κυρίως του караγκιοζοπαίχτη, από τον μαθητευόμενο. Η διαδικασία αυτή απαιτούσε μια ιδιαίτερη σχέση σεβασμού και αποδοχής και ξεκίναγε με τη μαθητεία δίπλα στον «μάστορα». Αρχικά ο μαθητευόμενος συμμετείχε ως παρατηρητής και μετά ως βοηθός. Ο караγκιοζοπαίχτης επέτρεπε σε κάποιον να παρακολουθήσει την παράστασή του μέσα από τον μπερντέ και συνήθως διάλεγε ο ίδιος τους βοηθούς του, με κριτήριο το μεράκι που εκδήλωνε ο νεαρός υποψήφιος.

Ο βοηθός με τον καιρό μάθαινε τα μυστικά της δουλειάς, μαθητεύοντας δίπλα στον «μάστορα». Η μαθητεία αυτή δεν ήταν πάντα εύκολη, ενώ πολλές φορές περιγράφεται ως ένα είδος «κλοπής» της τεχνικής του «μάστορα», που κάποιες φορές γινόταν με την ανοχή του.

Η ανάληψη της ευθύνης της παράστασης από τον βοηθό συχνά οφειλόταν σε κάποιο τυχαίο συμβάν, κατά το οποίο ο караγκιοζοπαίχτης δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του και αναλάμβανε στη θέση ο βοηθός του. Η αποδοχή ή μη του νέου προσώπου από το κοινό τον καταξίωνε στο χώρο.

Τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα με την είσοδο του θεάτρου σκιών στην τηλεόραση, αλλά και την εκπαίδευση (και των τριών βαθμίδων), η εκμάθηση του θεάτρου σκιών σε πρώτο επίπεδο γίνεται πλέον και μέσα από μίμηση του τηλεοπτικού ή διαδικτυακού караγκιοζοπαίχτη, καθώς και από χρήση εκπαιδευτικού υλικού που έχει παραχθεί σε μουσεία ή δημόσιους πολιτιστικούς φορείς (Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης και Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων-Συλλογή Φοίβου Ανωγειανάκη, Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα και Διεύθυνση Νεότερου Πολιτιστικού Αποθέματος και Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠΠΟΑ) σχολεία και πολιτιστικούς φορείς των δήμων και κοινοτήτων (πολιτιστικούς συλλόγους, κλπ.). Η παρουσία του Καραγκιόζη στο διαδίκτυο είναι σημαντικότερη, όχι μόνο επειδή προωθείται ευρέως στο χρήστη κάθε ηλικίας και

κοινωνικής ομάδας, αλλά και επειδή συμβάλλει και στην περαιτέρω ενημέρωση, επαφή και συνεργασία μεταξύ των караγκιοζοπαίχτων. Η αναγνώριση αυτή και η είσοδος του θεάτρου σκιών στην εκπαίδευση έχει οδηγήσει στη δημιουργία μιας νέας γενιάς караγκιοζοπαίχτων, ώστε να καλωσορίζεται μια νέα πνοή στην τέχνη.

Στην Αθήνα σε ετήσια βάση γίνονται φεστιβάλ θεάτρου σκιών στο Σπαθάρειο Μουσείο, στον Λόφο του Στρέφη, στην Ν. Ιωνία και αλλού. Διεθνές φεστιβάλ γινόταν και στην Πάτρα τα τελευταία χρόνια, ενώ σημαντικό ρόλο παίζουν και τα φεστιβάλ που γίνονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα σε διάφορες περιοχές της χώρας. Σημαντικές εκδηλώσεις γίνονται, επίσης, και σε διάφορες χώρες του εξωτερικού.

Τρόποι και διάρκεια εκμάθησης/μαθητείας/μύησης

Η διάρκεια της «μύησης» εξαρτάται από το μεράκι του κάθε караγκιοζοπαίχτη και από εξωτερικές συγκυρίες. Κατά κύριο λόγο οι φορείς μετάδοσης είναι οι ίδιοι οι караγκιοζοπαίχτες, καθώς και ο τρόπος που προωθούν τη δουλειά τους ατομικά ή μέσα από τα σωματεία τους: προσωπικές διασυνδέσεις, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, φεστιβάλ, εφημερίδες, κλπ. Δευτερευόντως είναι τα μουσεία, τα σχολεία, τα πανεπιστήμια, οι δήμοι, οι πολιτιστικοί σύλλογοι, καθώς και η τηλεόραση.

Στη διάδοση του θεάτρου σκιών συντελεί το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας, καθώς τα τελευταία χρόνια έχει ενταθεί η μελέτη του Караγκιόζη σε ποικίλα επιστημονικά πεδία (λαογραφία, ανθρωπολογία, θεατρολογία, ιστορία, εικαστικά, κλπ.).

Επίσης, τα τελευταία χρόνια έχουν πραγματοποιηθεί ημερίδες, συμπόσια και επιστημονικά συνέδρια με θέμα το θέατρο σκιών.

Φορείς μετάδοσης

Εκτός από τα σωματεία, σημαντικοί φορείς αναγνώρισης, προστασίας και μετάδοσης του θεάτρου σκιών είναι μουσεία, δήμοι και άλλα πολιτιστικά ιδρύματα, τα οποία διαθέτουν σημαντικά αρχεία και συλλογές. Επίσης, πολλοί από αυτούς τους φορείς πραγματοποιούν σεμινάρια και παραστάσεις για το ελληνικό θέατρο σκιών.

Τα τελευταία χρόνια το στοιχείο έχει ενταχθεί στο επίσημο πρόγραμμα σχετικών πανεπιστημιακών σχολών, καθώς έχει αναγνωριστεί περισσότερο και έχει αλλάξει ο τρόπος πρόσληψής του τόσο από το ευρύ κοινό, όσο και από τους κρατικούς φορείς.

Οι σημαντικότεροι φορείς με στοιχεία για το θέατρο σκιών είναι οι εξής:

Αρχεία & Συλλογές σε Μουσεία, Δήμους, Ιδρύματα:

– Αρχείο Ελληνικού Θεάτρου Σκιών

Όνομα υπεύθυνου: Άθως Δανέλλης

Διεύθυνση: Αγ.Σοφίας 7, Ν.Ψυχικό

Τηλ: 210 6728656

E-mail: arxeio.th.s@gmail.com

– EPT

Διαθέτει ένα πολύ σημαντικό αρχείο από την τηλεόραση και το ραδιόφωνο. Το αρχείο περιλαμβάνει έργα των σημαντικότερων καραγκιοζοπαιχτών της περιόδου της μεταπολίτευσης, τα οποία έχουν μαγνητοσκοπηθεί στην ΕΡΤ παρουσία κοινού.

Διεύθυνση: Μεσογείων 136 και Κατεχάκη, Αθήνα, Τ.Κ. 11527

Τηλ.: +30 210 6066000, Email: info@ert.gr

– Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών

Εθνικής Αμύνης 4 Τ.Κ. 54621,

Θεσσαλονίκη

Τηλ. 2310 271 195, FAX. 2310 271 501

– Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο

Διαθέτει μια από τις σημαντικότερες συλλογές τόσο στην Αθήνα όσο και στη Θεσσαλονίκη

Στοιχεία Επικοινωνίας:

Διεύθυνση: Αγίου Ανδρέου 5, Αθήνα, 10556

Τηλ: 210-3211149, Fax: 210-3213667

E-mail: info@elia.org.gr, Ιστοσελίδα: <http://www.elia.org.gr/default.fds?langid=1>

Διεύθυνση Θεσσαλονίκης: Βασιλίσσης Όλγας 108, Βίλα Καπαντζή Τ.Θ. 507 42, 540 14

Τηλ: 2310 295176 / 2310 853380, Fax: 2310 853380, Email: eliathes@miet.gr

– Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών

Έχει στην κατοχή του μια σειρά από τετράδια του καραγκιοζοπαίχτη Βασίλαρου (Βασίλειου Ανδρικόπουλου)^[6], που δώρισαν οι καθηγητές Γρηγόρης Σηφάκης & Θόδωρος Χατζηπανταζής.

Μελισσηνού & Ν. Φωκά 130, 741 00 Ρέθυμνο, Κρήτη

Τηλ.: 28310 25146 & 56627, Fax: 28310 25810, E-mail: gaia@ims.forth.gr

– Λαογραφικό Μουσείο Στεμνίτσας

Διαθέτει μόνιμη έκθεση με φιγούρες του Λάμπρου Καραδήμα

22 024, Στεμνίτσα Αρκαδίας

Fax: 210/92.41.173, Τηλ.: 27950/81 252

(Γραφεία Αθηνών Καλλισπέρη 15,10072, τηλ.: 210- 9223925)

E-mail: info@stemnitsamuseum.gr

– Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης και Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων-Συλλογή Φοίβου Ανωγειανάκη

Η συλλογή του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης είναι μια από τις σημαντικότερες και πλέον αντιπροσωπευτικές συλλογές έργων του θεάτρου σκιών, περιλαμβάνει φιγούρες, ρεκλάμες και σκηνικά.

Διεύθυνση: Θέσπιδος 8, Αθήνα 10558

Τηλ: +30 210 32 45957, +30 210 32 13 018, Fax: +30 210 32 26 979

<http://www.melt.gr>, Email: melt@culture.gr

– Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα

Το Παιδικό Μουσείο του Ιδρύματος διέθετε μόνιμη έκθεση. Μετά την ανακαίνιση θα περιλαμβάνει συλλογή με φιγούρες και σκηνικά γνωστών καραγκιοζοπαιχτών, όπως των Χαρίδημου, Κούζαρου, Καρεκλά, Ιδαλία, κλπ.

Βασ. Αλεξάνδρου 1, 21 100 Ναύπλιο

Fax : 27520/ 27 960, Τηλ.: 27520/ 28 379, e-mail : pff@otenet.gr, Ιστοσελίδα: www.pli.gr

– Σπαθάρειο Μουσείο Θεάτρου Σκιών Δήμου Αμαρουσίου

Μεσογείων και Βορείου Ηπείρου 27 Μαρούσι

Τηλ: +302106127245, Fax: +302106127253, e-mail: spathario@yahoo.com

– Σπυροπούλειο Μουσείο Θεάτρου Σκιών

Διεύθυνση: Δωδεκανήσου 37, Άγιοι Ανάργυροι – Ανάκασα Αττικής, 13562

– Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών ΑΠΘ

Διεύθυνση: Αγίου Δημητρίου, Θεσσαλονίκη 546 36

Τηλέφωνο: 231 024 7111, Fax: 2310 991610

teglion@teglion.gr, <http://www.teglion.gr/el>

Μια από τις σημαντικότερες βάσεις δεδομένων για το ελληνικό θέατρο σκιών διαθέτει το Κέντρο Βυζαντινών, Κυπριακών & Νεοελληνικών σπουδών του Πανεπιστημίου της Γρανάδας. Σημαντικά στοιχεία, επίσης βρίσκονται στους ιστοτόπους του Βρετανικού Μουσείου και του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ. Αρχεία και συλλογές βρίσκονται, επίσης, σε διάφορες περιοχές της Γερμανίας, στη Γαλλία, στη Μόσχα, καθώς και σε μικρά μουσεία στην Αμερική και την Αυστραλία^[7]:

– Κέντρο Βυζαντινών, Νεοελληνικών και Κυπριακών Σπουδών – Πανεπιστήμιο Γρανάδας

<http://www.centrodeestudiosbnch.com/gr/teatro>

– Βρετανικό μουσείο

http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=670513&partId=1

– Χάρβαρντ

Το Χάρβαρντ έχει στα αρχεία του τη συλλογή Whitman/Rinvolucri.

<http://library.harvard.edu/whitmanrin>

Σημαντικότερη είναι η παρουσία του θεάτρου σκιών στους Δήμους, καθώς, εκτός από την ενεργή και δυναμική προβολή του στοιχείου κάποιοι διαθέτουν σημαντικά αρχεία και συλλογές, ειδικότερα οι Δήμοι από τους οποίους κατάγονται μεγάλοι καραγκιοζοπαιχτές:

– Δήμος Πάτρας

Η Δημοτική Πινακοθήκη διαθέτει ένα σημαντικό αρχειακό υλικό θεάτρου σκιών, καθώς και βίντεο, φωτογραφίες, εκδόσεις από τα διεθνή φεστιβάλ και τους διαγωνισμούς θεάτρου σκιών που πραγματοποιήθηκαν στην Πάτρα.

Όνομα υπεύθυνου: Γιάννα Παναγοπούλου

Διεύθυνση: Ακτή Δυμαίων 50, 26 333, Πάτρα (1ος όροφος)

Τηλ.: 2610 390937, Fax: 2610 390939, Email: info@patrasculture.gr

– Λαογραφικό Μουσείο του Δήμου Ιλίου

Περιλαμβάνεται μόνιμη έκθεση θεάτρου σκιών

Διεύθυνση: Κάλχου 53, 131 22 Ίλιον, Τηλέφωνο: 210 2690021

– Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων «Μελίνα»

Περιλαμβάνει εργαστήριο και το μουσείο θεάτρου σκιών «Χαρίδημος»

Διεύθυνση: Ηρακλειδών 66 & Θεσσαλονίκης Θησείο, Τ.Κ.

11851, Στάση Μετρό Κεραμικός Τηλέφωνο: 210 3452150

Εκτός από τους παραπάνω, πολλοί άλλοι Δήμοι (όπως οι Δήμοι Ν. Σμύρνης, Μοσχάτου, Αγίας Βαρβάρας κ.α.) διαθέτουν συλλογές.

Ραδιοτηλεοπτικά Μέσα Μετάδοσης:

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η παρουσία του θεάτρου σκιών και των καραγκιοζοπαιχτών στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση. Από το ξεκίνημα της ελληνικής δημόσιας τηλεόρασης και ραδιοφωνίας, οι εκπομπές με ζωντανές ή και μαγνητοσκοπημένες παραστάσεις θεάτρου σκιών αποτέλεσαν αναπόσπαστο μέρος των καθημερινών προγραμμάτων (αργότερα

ακολούθησαν σειρές και σε κανάλια της ιδιωτικής τηλεόρασης). Στις σειρές αυτές, κάποιες απο τις οποίες αναμεταδίδονται έως και σήμερα, έπαιξαν γνωστοί βετεράνοι, όπως οι Ευγένιος Σπαθάρης, Παναγιώτης Μιχόπουλος, Μάνθος Αθηναίος, Θανάσης Σπυρόπουλος, Βάγγος, Γιάνναρος κ.ά., αλλά και νεότεροι καραγκιοζοπαίχτες.

Πάρα πολλά είναι επίσης τα σχετικά με το ελληνικό θέατρο σκιών αφιερώματα, κινηματογραφικά και τηλεοπτικά ντοκιμαντέρ σε αυτοτελή επεισόδια ή σε συνέχειες («Η ιστορία του Καραγκιόζη», «Οι Σκιές του Μπερντέ», «Οι μουσικές του Θεάτρου Σκιών», «Ο Καραγκιόζης» κ.ά.)

Διδασκαλία σε Εκπαιδευτικά Ιδρύματα:

Το θέατρο σκιών έχει εισαχθεί σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, από το νηπιαγωγείο έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στοιχεία για το θέατρο σκιών υπάρχουν σε βιβλία όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, ενώ ιδιωτικά και δημόσια σχολεία παρακολουθούν παραστάσεις από επαγγελματίες καραγκιοζοπαίχτες, πολλές φορές περισσότερες από μία φορά τον χρόνο.

Το θέατρο σκιών διδάσκεται συστηματικά στα θεατρικά τμήματα και στις παιδαγωγικές σχολές των ΑΕΙ και ΤΕΙ, ενώ στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών αποτελεί ξεχωριστό μάθημα εξαμήνου.

Διαδικτυακοί Ιστότοποι:

Εξαιρετικά έντονη είναι η παρουσία και δραστηριότητα του ελληνικού θεάτρου σκιών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με αρχειακό υλικό, μαγνητοσκοπημένες ή ηχογραφημένες παραστάσεις, φόρουμ, μπλογκς, ιστοσελίδες, ηλεκτρονικές εκδόσεις κ.ά.

Οι σημαντικότερες διευθύνσεις είναι οι εξής:

<http://www.karagiozis.com/somateio/>: στον συγκεκριμένο ιστότοπο βρίσκονται, μεταξύ άλλων, παλαιά και καινούργια τεύχη του περιοδικού του σωματείου, αρχείο με βιογραφικά στοιχεία για τους Έλληνες και Κύπριους καραγκιοζοπαίχτες και πλήθος άλλο υλικό.

<https://www.youtube.com/user/karagiozisforumgreek>

<http://www.karagiozismuseum.gr/>

<https://theatroskiwn.wordpress.com/>

Εκδοτικοί οίκοι:

Παλαιοί εκδοτικοί οίκοι όπως οι Σαραβάνος, Βουνισέας, Γελανταλής, Σαλίβερος, Δελής, Άγκυρα, Παπαδημητρίου, Δαρεμάς κ.ά., ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1920 εξέδωσαν μεγάλες σειρές με εκατοντάδες παραστάσεις θεάτρου σκιών σε μορφή περιοδικού, αλλά και σχέδια για κατασκευή φιγούρας, κόμικ, κλπ. Οι εκδόσεις αυτές σώζονται σήμερα σε συλλογές και στα αρχεία των μουσείων και λοιπών φορέων που προαναφέρονται. Εκδοτικοί οίκοι, όπως η Άγκυρα και ο Δαρεμάς, που συνεχίζουν ως σήμερα την εκδοτική δραστηριότητά τους, διατηρούν στο αρχείο τους τις προπολεμικές και μεταπολεμικές αυτές εκδόσεις τους και συχνά κυκλοφορούν συλλεκτικές σειρές με σχετικό αρχειακό υλικό.

IV. Ιστορικό και γενεαλογία του στοιχείου ΑΠΚ

Ιστορικές πληροφορίες ή τοπικές διηγήσεις για την εμφάνιση, τη διάρκεια, την παρουσία, και τις προσαρμογές ή και τροποποιήσεις του στοιχείου ΑΠΚ:

Οι ερευνητές συνδέουν τον Καραγκιόζη με θρησκευτικές παραδόσεις της Ανατολής, καθώς ως θέαμα ξεκίνησε αρχικά ως απεικόνιση του κόσμου των νεκρών, κυρίως στη Σιγκαπούρη, την Ταϊλάνδη, το Λάος, το Μπαλί, τη Μαλαισία, την Καμπότζη, την Ινδονησία και την Ιάβα. Πολλοί το συνδέουν ακόμη με τα τάγματα των Δερβίσιδων, αλλά και με τα ελευσίνια μυστήρια, ενώ ως κωμικό θέαμα με την αριστοφανική κωμωδία και την Commedia del Arte. Όπως και με τα περισσότερα στοιχεία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, καταγράφονται διαφωνίες σε σχέση με την καταγωγή του. Το βέβαιο είναι ότι από όποια πολιτιστική παράδοση και αν προέρχεται το θέατρο σκιών διατηρεί τη βασικότερη ρίζα του παρελθόντος του: τη «μαγική» του ζωντάνια.

Για την παρουσία του θεάτρου σκιών στα Βαλκάνια υπάρχουν μαρτυρίες από τις αρχές του 17ου αιώνα ακόμη. Τούρκοι, Εβραίοι, Έλληνες αλλά και Τσιγγάνοι καραγκιοζοπαίχτες μνημονεύονται σε διάφορες περιοχές της τότε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στον ελλαδικό χώρο ήρθε από την Τουρκία και την Αίγυπτο, φέρνοντας πολλά χαρακτηριστικά του από την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπως την κωμική διάσταση. Πρόκειται για μια τέχνη που οδηγεί βαθιά στον χρόνο, αφομοιώνοντας πολλά στοιχεία από την ελληνική και παγκόσμια παράδοση. Με τα εκφραστικά μέσα ενός θεάματος που είχε αρχικά ως στόχο να συνδέσει τον ζωντανό κόσμο με το βασίλειο των νεκρών, στον τούρκικο Καραγκιόζη μετατράπηκε σε κωμικό θέαμα και συνδέθηκε με την πανάρχαιη φιγούρα του γελωτοποιού, κοινή σχεδόν σε όλες τις πολιτισμικές παραδόσεις, αλλά με διαφορετικούς κώδικες στην καθεμία.

Στον ελληνικό χώρο πρωτοεμφανίζεται στο σεράι του Αλή Πασά, ακολούθως στα καφενεία των Ιωαννίνων, οπότε και δημιουργείται η πρώτη «σχολή», η λεγόμενη «Ηπειρώτικη». Μετά από περιπλάνηση στις γειτονικές περιοχές φτάνει, γύρω στα 1880 στην Πάτρα. Θεωρείται ότι στην Ελλάδα την τέχνη του θεάτρου σκιών εισήγαγε ο Γιάννης Μπράχαλης, αλλά ο εξελληνισμός και η αφομοίωσή της στην ντόπια παράδοση οφείλεται κυρίως στον Μίμαρο, καλλιτεχνικό ψευδώνυμο του πατρινού ψάλτη Δημήτριου Σαρδούνη.

Ο Μίμαρος έδωσε στον Καραγκιόζη ορισμένα από τα πιο βασικά χαρακτηριστικά του: άλλαξε το περιεχόμενο των βασικών χαρακτήρων, τοποθέτησε στη σκηνή την παράγκα και το σεράι, χρησιμοποίησε κλέφτικα και λαϊκά τραγούδια στις παραστάσεις του, τροποποίησε τα θέματα, τους διαλόγους αλλά και την τεχνική, εμπνεόμενος από την ιστορία, την επανάσταση και τη μυθολογία, τους θρύλους, την καθημερινή πραγματικότητα, το θέατρο και τα διάφορα λαϊκά και μη αναγνώσματα της περιόδου εκείνης. Δημιούργησε νέες σκαλιστές φιγούρες από χαρτόνι, όπως τον σιορ-Διονύση, τον Βεληγκέκα και τον Κολλητήρη. Με τον Γιάννη Ρούλια συνδημιούργησε τον Μπαρμπαγιώργο (μια από τις πιο δημοφιλείς φιγούρες). Μεγάλωσε το μήκος της σκηνής και έφτιαξε νέα σκηνικά με τοπία.

Με τις αλλαγές αυτές το θέαμα απέκτησε όχι μόνο ελληνικό χαρακτήρα, εφόσον συνδέθηκε με την ελληνική ιστορία και παράδοση, αλλά μετατράπηκε και σε ένα οικογενειακό και δημοφιλές θέατρο, σε αντίθεση με την προγενέστερη περίοδο, που εντασσόταν κυρίως στα κακόφημα και χυδαία θεάματα με αποκλειστικά ανδρικό κοινό. Ο Μίμαρος, σε αντίθεση με τους καραγκιοζοπαίχτες της εποχής του, ήταν εγγράμματος.

Εκτός από τον Μίμαρο, πρωτεργάτες καραγκιοζοπαίχτες στον εξελληνισμό του θεάτρου σκιών ήταν οι Γιάννης Ρούλιας και Μέμος Χριστοδούλου. Από τους τρεις αυτούς καραγκιοζοπαίχτες προέκυψε μια σημαντική γενιά καραγκιοζοπαιχτών, οι οποίοι έδωσαν μεγάλη ώθηση στην τέχνη τους. _

Εκτός από τα θέματα, οι διάφοροι καραγκιοζοπαίχτες συνέβαλαν και τεχνικά με τον τρόπο τους στην εξέλιξη της τέχνης τους. Σταδιακά οι περισσότερες φιγούρες από σκληρό χαρτόνι (σπανιότερα από τενεκέ) αντικαταστάθηκαν από διαφανείς, οι οποίες κατασκευάζονταν από δέρμα μοσχαριού ή καμήλας. Το 1918 ο Δημήτρης Μανωλόπουλος έφερε από την Αίγυπτο την τεχνική της επεξεργασίας και ζωγραφικής του δέρματος και έτσι, σταδιακά, οι περισσότερες φιγούρες από σκληρό χαρτόνι (και σπανιότερα από τενεκέ) αντικαταστάθηκαν από διαφανείς χρωματιστές, οι οποίες κατασκευάζονταν από δέρμα μοσχαριού ή καμήλας. Το 1924 επινοήθηκε από τον Λευτέρη Κελαρινόπουλο ο μηχανισμός της σούστας με τον μεντεσέ που έδινε τη δυνατότητα στις φιγούρες να γυρίζουν δεξιά και αριστερά. Οι διαστάσεις του μπερντέ, επίσης, μεγάλωσαν ως τις αρχές της δεκαετίας του 1920 και η καινοτομία του Χαρίλαου με τα δύο πανιά που

ανεβοκατεβαίνουν έδωσαν τη δυνατότητα για διαφορετικά σκηνικά χωρίς την ανάγκη διαλείμματος. Σιγά-σιγά, επίσης, προστέθηκαν και άλλοι χαρακτήρες.

Τόσο ο Μίμαρος, όσο και οι επόμενες γενιές καραγκιοζοπαιχτών που ακολούθησαν το παράδειγμά του (πολλοί από τους οποίους ήταν μαθητές του ή μαθητές των μαθητών του Ρούλια και του Μέμου) περιόδευσαν σε πολλά μέρη της Ελλάδας σημειώνοντας μεγάλη επιτυχία.

Την περίοδο του μεσοπολέμου –περίοδο ακμής για το θέατρο σκιών– έγιναν οι πρώτες καταγραφές των έργων σε περιοδικές εκδόσεις, καθώς και η κυκλοφορία των πρώτων σχεδίων για φιγούρες στα περίπτερα, πράγμα που διευκόλυνε τα παιδιά να μυηθούν ευκολότερα στην τέχνη του Καραγκιόζη. Την περίοδο εκείνη το θέατρο σκιών ήκμασε πολύ σε όλον τον ελληνικό χώρο. Ο Πούχνερ (Πούχνερ, 1989) αναφέρει ότι στα χρόνια της ακμής του (μεταξύ 1900-1930) ο Καραγκιόζης διασκέδαζε κοινό πολλαπλάσιο από όλα τα άλλα θέατρα μαζί.

Την περίοδο του πολέμου και κατά τη γερμανική κατοχή εμψύχωνε και ενέπνεε τους θεατές. Τότε δημιουργήθηκαν ακόμη περισσότερα ηρωικά έργα, πολλές φορές με επίκαιρη θεματολογία, τα οποία είχαν μεγάλη απήχηση στο κοινό. Ειδικότερα την περίοδο της κατοχής οι μαρτυρίες για τη σημασία του θεάτρου σκιών, τόσο στις κωμικές, όσο και στις δραματικές παραστάσεις, είναι συγκλονιστικές.

Ο Καραγκιόζης βρισκόταν στο επίκεντρο των μεγάλων γεγονότων της ελληνικής κοινωνίας. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι από την παράσταση «Ο Καραγκιόζης Φούρναρης». Όταν ο Χατζηαβάτης ρωτάει τον φίλο του, τον Καραγκιόζη, να του συστήσει κάποιον καλό φούρναρη, εκείνος του προτείνει να αναζητήσει έναν ικανό «στους φουρναραίους που πλούτισαν στον πόλεμο». Παρόμοιο παράδειγμα είναι και εκείνο που χρησιμοποιεί το 1974, μετά την πτώση της χούντας, ο καραγκιοζοπαιχτής Χαρίδημος. Εκεί, ο Καραγκιόζης ξυλοφορτώνει τον Παπαδόπουλο, ο οποίος εμφανίζεται στον μπερντέ με τη μορφή λαγού (συνειρμική απεικόνιση για το σπίτι του δικτάτορα στο Λαγονήσι), αναφωνώντας emphaticά ότι «τον είχε εφτά χρόνια στην καμπούρα του».

Ακριβώς εξαιτίας της μεγάλης επιρροής και σχέσης του με το κοινό, το θέατρο σκιών δεν ήταν πάντα αρεστό στην εξουσία και οι λειτουργοί του ήταν συχνά διωκόμενοι. Όσο όμως το θέατρο σκιών είχε εχθρούς, άλλο τόσο είχε και φίλους. Πολλοί μεγάλοι Έλληνες καλλιτέχνες έχουν επηρεασθεί από το θέατρο σκιών και θαύμαζαν την τεχνική, το πνεύμα, αλλά και τις ιδιαίτερες δεξιότητες των λαϊκών καλλιτεχνών. Σε συνεντεύξεις του ο Κάρολος Κουν αναφέρεται στη μεγάλη επιρροή του θεάτρου σκιών στην εκ μέρους του προσέγγιση των κωμωδιών του Αριστοφάνη. Ο Τσαρούχης, ο Φώτης Κόντογλου, ο Σκαρίμπας, ο

Χατζηδάκης, κ.ά. μεγάλοι καλλιτέχνες αναφέρονται με συγκίνηση και μεγάλο σεβασμό στο θέατρο σκιών και στους λαϊκούς καλλιτέχνες που το υπηρετούν (βλ. παράρτημα). Η Ραλλού Μάνου (Μάνου, 1987), επίσης, περιγράφει την εμπειρία της στην παράσταση «Καταραμένο Φίδι» μιλώντας με μεγάλο ενθουσιασμό. Στις πρόβες της παράστασης, εκτός από τους συντελεστές, παρέλαυναν οι σημαντικότεροι καλλιτέχνες της εποχής.

Η επιρροή του θεάτρου σκιών είναι ποικιλοτρόπως εμφανής όχι μόνο στη νεοελληνική κωμωδία, αλλά και γενικότερα στη νεότερη πολιτιστική δημιουργία, όπως στη ζωγραφική, στη μουσική, στο θέατρο, στον κινηματογράφο και στη λογοτεχνία. Τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερα η μελέτη της επιρροής αυτής.

Η επιρροή του είναι ακόμη εμφανής και στην καθημερινή ζωή ποικιλοτρόπως: εκτός από τις καλλιτεχνικές δημιουργίες η παρουσία των φιγούρων του αποτυπώνεται και σε αντικείμενα καθημερινής χρήσης καθώς και σε γλυκύσματα και είδη ευρείας κατανάλωσης.

Το θέατρο σκιών είναι μια ζωντανή τέχνη που όσο οι κώδικές του παραμένουν ίδιοι, άλλο τόσο εξελίσσεται και εντάσσεται στη σύγχρονη εποχή. Τα τελευταία χρόνια έχει δημιουργηθεί μια νέα γενιά караγκιοζοπαιχτών, η οποία έχει κινητοποιήσει το ενδιαφέρον για το θέατρο σκιών στο ενήλικο κοινό, διατηρώντας παράλληλα το παιδικό κοινό της. Αυτό οφείλεται στην ικανότητα των καλλιτεχνών να εντάσσουν τα έργα στη σύγχρονη πραγματικότητα, τροποποιώντας τα σύμφωνα με τους κώδικες του θεάτρου σκιών και μπολιάζοντάς τα με στοιχεία από τη σύγχρονη ζωή. Ο βαθύς κοινωνικός ρόλος του θεάτρου σκιών είναι άμεσα συνδεδεμένος με την τεράστια συμβολή των πρωτεργατών (και μεγάλων μεταγενέστερων караγκιοζοπαιχτών) στη διαμόρφωση του θεάματος, αλλά κυρίως με την ικανότητα των εκάστοτε μαστόρων να διατηρούν ζωντανή την επικοινωνία τους με το κοινό, μέσα από τη σχέση με τις πιο ρωμαλέες πηγές της παράδοσης, τις οποίες εντάσσουν στη συλλογική συνδημιουργία και ανατροφοδοσία.

Μέχρι σήμερα στο ρεπερτόριο του θεάτρου σκιών υπάρχουν καταγεγραμμένα πάνω από 600 έργα, χωρίς να υπολογίζονται οι παραλλαγές.

Ιστορικά δεδομένα για τον φορέα του στοιχείου ΑΠΚ:

Το Σωματείο Ελλήνων Καραγκιοζοπαικτών ιδρύθηκε το 1925 και αποτελείτο αρχικά από 120 μέλη, μαθητές του Μίμαρου, του Ρούλια και του Μέμου. Ιδρυτές του Σωματείου ήταν οι γνωστοί καλλιτέχνες του θεάτρου σκιών, [Σωτήρης Σπαθάρης](#) και Αντώνης Παπούλιας ή Μόλλας.

Επικαιροποίηση των δεδομένων (τουλάχιστον ανά 5ετία):

V. Σημασία του στοιχείου για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά

1. Τρόποι αξιοποίησης

Η αναγνώριση του θεάτρου σκιών και η προβολή του είναι σημαντικό κεφάλαιο για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά, καθώς μέσα από την επικοινωνιακή του δύναμη μεταδίδει και αναπαράγει πλήθος στοιχείων λαϊκής τέχνης, υψηλού επιπέδου καλλιτεχνικά μοτίβα και ισχυρά πολιτισμικά πρότυπα. Αποτελεί πολύ σημαντικό κεφάλαιο της πολιτιστικής κληρονομιάς, το οποίο έχει επηρεάσει πολλούς σύγχρονους μεγάλους Έλληνες καλλιτέχνες.

Δράσεις, Διάδοση, Διαπολιτισμικές Επαφές:

Η ίδιος ο χαρακτήρας του θεάτρου σκιών είναι πολυπολιτισμικός. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζει μια μεγάλη ποικιλία χαρακτήρων, εθνοτήτων, πολιτισμικών παραδόσεων, τα οποία παρελαύνουν και, μέσα από τον μπερντέ, παρ' όλη τη διακωμώδηση στοιχείων τους, καθίστανται αποδεκτά.

Σήμερα πραγματοποιούνται διεθνείς συναντήσεις και φεστιβάλ, ενώ οι караγκιοζοπαίχτες κάνουν ταξίδια στο εξωτερικό, προσκεκλημένοι από τις ελληνικές κοινότητες, αλλά και άλλους φορείς.

2. Μέτρα διαφύλαξης (σε τοπικό, περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο) – Διδασκαλία:

- Σεμινάρια

Κατά καιρούς οργανώνονται σεμινάρια από αρκετούς φορείς (δήμους, βιβλιοθήκες, πολιτιστικούς συλλόγους, κλπ.) είναι σημαντικό μέσο διαφύλαξης και μετάδοσης της τέχνης του θεάτρου σκιών. Η ύλη καλύπτει τη βασική ιστορία και τις παραδόσεις του ελληνικού θεάτρου σκιών, την κατασκευή φιγούρας ή και σκηνικών, το ρεπερτόριο, τις τεχνικές κίνησης και μίμησης κ.ά.

- Εργαστήρια κατασκευής φιγούρας

Συνήθως οργανώνονται από τους Δήμους, από συλλόγους ή και από τους ίδιους τους караγκιοζοπαίχτες, και απευθύνονται στο νεανικό κοινό και σπανιότερα σε ενήλικες.

- Οργάνωση παράστασης

Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, αλλά και στις άλλες εκπαιδευτικές βαθμίδες, πολλές φορές, η οργάνωση μιας παράστασης θεάτρου σκιών αποτελεί την εργασία της χρονιάς, μυώντας τους μαθητές στην τέχνη του θεάτρου σκιών.

- Φεστιβάλ και διαγωνισμοί

Οι δράσεις αυτές είναι ιδιαίτερα χρήσιμες για την ανάδειξη νέων ταλέντων, καθώς δίνουν την ευκαιρία να αναδειχθούν νέοι καλλιτέχνες.

Όλες αυτές οι δραστηριότητες είναι απαραίτητο να συντονίζονται συστηματικά και σωστά.

Προτείνεται η δημιουργία φορέα, ο οποίος, σε συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, θα έχει την ευθύνη της οργάνωσης των δραστηριοτήτων αυτών. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη δημιουργία ενός σύγχρονου μουσείου θεάτρου σκιών, το οποίο θα λειτουργεί με όλες τις σύγχρονες αντιλήψεις και μεθόδους (ψηφιοποίηση, τεκμηρίωση, εκπαιδευτικές δράσεις και δρώμενα, εκδηλώσεις, εκθέσεις και παραστάσεις, συνεργασίες, κλπ.), ώστε να διαφυλαχθεί και να μεταδοθεί η τέχνη του θεάτρου σκιών και να εξασφαλιστεί η εξέλιξή της.

Βασική επιδίωξη και αποστολή ενός τέτοιου φορέα θα είναι και η συγκέντρωση, διάσωση, αποκατάσταση, διαφύλαξη και αξιοποίηση κάθε είδους αρχαιικού υλικού του ελληνικού θεάτρου σκιών που βρίσκεται σκορπισμένο σε δημόσιες ή ιδιωτικές συλλογές, όπως και η δίκτύωση και συνεργασία με φορείς που εκπροσωπούν ή ασχολούνται με το αντικείμενο.

Το Πανελλήνιο Σωματείο Θεάτρου Σκιών, προτείνει ως δράσεις διαφύλαξης και μετάδοσης του στοιχείου, τη συστηματικότερη συνεργασία των καλλιτεχνών με τα σχολεία (π.χ. την καθιέρωση ημέρας επίσκεψης του θεάτρου σκιών στα σχολεία), τη θέσπιση κριτηρίων για την άδεια ασκήσεως επαγγέλματος, τη φοροελάφρυνση (κατάργηση του ΦΠΑ για τους καλλιτέχνες του θεάτρου σκιών), την παροχή οικονομικής βοήθειας και τεχνογνωσίας από μέρους του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού προς το σωματείο για την αξιοποίηση Προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, τέλος, τη δημιουργία μόνιμων σκηνών στην Αθήνα και την Περιφέρεια.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ:

Προϋπάρχουσα τεκμηρίωση

Διαθέσιμη βιβλιογραφία

Γιαγιάννος Απ., Γιαγιάννος Αρ., Διγκλής, Ι., 1977, *Ο Κόσμος του Καραγκιόζη – The World of Karaghiozis*, τ.Α – *Φιγούρες, και Ο Κόσμος του Καραγκιόζη – The World of Karaghiozis*, τ.Β – Σκηνικά Αθήνα, εκδ. Ερμής, τόμοι 2.

Caimi, G., 1935, *Karaghiozi ou La Comedie Greque dans l' ame du Theatre d' Ombres*, Αθήνα, εκδ. Ελληνικές Τέχνες

Δαμιανάκος, Σ., 1987, *Παράδοση Ανταρσίας και Λαϊκός Πολιτισμός*, Αθήνα, εκδ. Πλέθρον

Δήμος Πατρέων & Επικράτεια Πολιτισμού ΥΠΠΟ, 2001, 1^ο Διεθνές Φεστιβάλ Θεάτρου Σκιών, ΔΕΠΑΠ, Πάτρα

Ιωάννου, Γ., 1995, *Ο Καραγκιόζης*, Αθήνα, εκδ. Ερμής, (3 τ.)

Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών, 2015, Γεωργιάδη Κων. (επ.), *Για μια επιστημονική προσέγγιση του Καραγκιόζη* (Πρακτικά Ημερίδας), Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Ιερωνυμίδης, Μ., 1998, *Πίσω απο τον Μπερντέ – Ηχητικά και οπτικά τεχνάσματα στο Ελληνικό Θέατρο Σκιών*, Αθήνα, Αρχείο Ελληνικού Θεάτρου Σκιών – εκδ. Άμμος

και Β' έκδοση, 2015, Αρχείο Ελληνικού Θεάτρου Σκιών – εκδ. Γαβριηλίδης

Καϊμη, Τζ. 1990, *Καραγκιόζης ή η Αρχαία Κωμωδία στην Ψυχή του Θεάτρου Σκιών*, Αθήνα, εκδ. Γαβριηλίδης

Καλονάρος, Π., 1977, *Η Ιστορία του Καραγκιόζη*, Αθήνα, εκδ. Ευκλείδης

Κιουρτσάκης, Γ., 1985, *Καρναβάλι και Καραγκιόζης*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος

Κιουρτσάκης, Γ., 1983, *Προφορική Παράδοση και Ομαδική Δημιουργία*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος

Κοτοπούλης, Γ., 2000, *Ο Καραγκιόζης στην Πάτρα 1890 – 1906*, Πάτρα, εκδ. Περί Τεχνών

Μάνου, Ρ., 1987, *Οι των ραδιών ούσαν την τέχνην*, Αθήνα, εκδ. Γνώση

Μηλιώνης, Α., 2001, *Σκιές στο φώς των κεριών*, Πάτρα, εκδ. Περί Τεχνών

Μιχόπουλος, Π., 1972, *Πέντε Κωμωδίες και Δύο Ηρωικά*, Αθήνα, εκδ. Ερμείας

Μόλλα-Γιοβάνου, Α., 1981, *Ο καραγκιοζοπαίχτης Αντώνης Μόλλας*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος

Μόλλας, Δ., 2002, *Ο Καραγκιόζης μας*, Αθήνα, εκδ. Σύγχρονη Εποχή

Μπίρης, Κ., 1952, *Ο Καραγκιόζης*, Αθήνα, ανάπτυπο απο το περιοδικό Νέα Εστία, 1952, τ. 52^{ος}

Πούχνερ, Β., 1989, *Λαϊκό Θέατρο στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη

- _____, 1975, *Das neugriechische Schattentheater Karagiozis*, 1975
- _____, 1985, *Θεωρία του λαϊκού θεάτρου*, Αθήνα (Λαογραφία, παράρτημα 9)
- _____, 1985, *Οι βαλκανικές διαστάσεις του Καραγκιόζη*, Αθήνα, εκδ. Στιγμή
- _____, 1993, *Η ιδέα του Εθνικού θεάτρου στα Βαλκάνια του 19ου αιώνα*, Αθήνα, εκδ. Πλέθρον
- _____, 1994, *Βαλκανική Θεατρολογία*, Αθήνα, εκδ. Καρδαμίτσα
- _____, 2001, *Ο μίτος της Αριάδνης*, Αθήνα, εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας
- _____, 2001, *Η γλωσσική σάτιρα στην ελληνική κωμωδία του 19ου αιώνα*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη
- _____, 2006, *Ανθολογία νεοελληνικής δραματουργίας, συλλογικός τόμος Α΄-Β΄*, Αθήνα, εκδ. ΜΙΕΤ
- _____, 2014, *Das neugriechische Schattentheater Karagiozis*, **Hollitzer**, Βιέννη
- _____, 2015, *Μελέτες για το Θέατρο Σκιών στη Μεσόγειο και στα Βαλκάνια*, Κέντρο Βυζαντινών Νεοελληνικών και Κυπριακών Σπουδών, Γρανάδα
- Roussel, L., 1921**, *Karagheuz ou Un Theatre d'Ombres a Athenes*, Αθήνα, Τυπογραφείο της Βασιλικής Αυλής Α. Ραφτάνης
- _____, *Καραγκιόζης ή Ένα Θέατρο Σκιών στην Αθήνα*, (στο Ιερωνυμίδης, Μ., 2003, *Ο Αθηναϊκός Καραγκιόζης του Αντώνη Μόλλα*, Αθήνα, Αρχείο Ελληνικού Θεάτρου Σκιών – εκδ. Χρ. Δαρδανός)
- Σπαθάρης, Σ., 1960, *Απομνημονεύματα και η Τέχνη του Καραγκιόζη*, Αθήνα, εκδ. Πέργαμος (και οι επανεκδόσεις: Β΄, 1976, εκδ. Βέργος, Γ΄ και Δ, 1978 και 1982, εκδ. Οδυσσέας, Ε΄ και ΣΤ΄, 1992 και 2010, εκδ. Άγρα)
- Σηφάκης, Γ., 1994, *Η παραδοσιακή δραματουργία του Καραγκιόζη*, Αθήνα, εκδ. Στιγμή
- Στιβανάκη, Ε., 2001, *Θεατρική Κίνηση και Δραστηριότητα στην Πάτρα, 1828-1900*, Πάτρα, εκδ. Περί Τεχνών
- Φωτιάδης, Α., 1977, *Καραγκιόζης ο Πρόσφυγας*, Αθήνα, εκδ. Gutenberg
- Διαθέσιμα δεδομένα
- Φορέας:
- Είδος έρευνας:
- Είδος δεδομένων:
- Εγγραφή του στοιχείου σε άλλα ευρετήρια:

Εθνικό Ευρετήριο – Τεχνικό δελτίο του στοιχείου

Τόπος και ημερομηνία σύνταξης: Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2015

Συντάκτες

1. Ονοματεπώνυμο: Άθως Δανέλης

Ιδιότητα: Καραγκιοζοπαίχτης – Ερευνητής θεάτρου σκιών

2. Ονοματεπώνυμο: Μαρία Φακιολά

Ιδιότητα: Υπάλληλος ΥΠΠΟΑ, Κοινωνική Ανθρωπολόγος, Δρ.

Συνοδευτικό τεκμηριωτικό υλικό

Υπάρχει διαθέσιμο παράρτημα Θεάτρου Σκιών.

-

[1] Ως *στοιχείο ΑΠΚ* νοείται η πραγματοποίηση ή δράση ή επιτέλεση δραστηριοτήτων και πράξεων που συγκροτούν ένα επιμέρους σύνολο που συνιστά μία διακεκριμένη ενότητα έκφρασης της ΑΠΚ.

[2] Σύντομη διατύπωση (σε μία πρόταση) της ταυτότητας του στοιχείου ΑΠΚ. Στο εξής αυτή θα είναι η ταυτότητα με την οποία αναγνωρίζεται το στοιχείο.

[3] Πεδίο ΑΠΚ: Το στοιχείο μπορεί να εμπίπτει σε περισσότερα του ενός πεδία.

[4] Κατά την περίοδο του καρναβαλιού η συνήθης «τάξη» του κόσμου και οι παραδοσιακοί ρόλοι κατά κανόνα αντιστρέφονται και πολλές φορές παίζουν κεντρικό ρόλο στα δρώμενα τα πιο υποτιμημένα ή και απαγορευμένα στοιχεία της κοινωνικής ζωής.

[5] Οι λέξεις-κλειδιά επιτρέπουν την αναγνώριση της ταυτότητας του στοιχείου. Π.χ., τελετουργία, πανηγυρισμός, δρώμενα, καλλιτεχνική δραστηριότητα, παραδοσιακή τεχνική, παραδοσιακή τεχνογνωσία κ.λπ.

[6] Άλλη μια παλαιότερη σειρά βρίσκεται στην συλλογή του καραγκιοζοπαίκτη Κώστα Μακρή. Μια νεότερη σειρά είναι στη συλλογή του συγγραφέα και σκηνοθέτη Απόστολου Δοξιάδη.

[7] Υπάρχουν πάρα πολλές μαρτυρίες για την παρουσία του ελληνικού θεάτρου σκιών στο εξωτερικό, αλλά ως προς αυτό η έρευνα είναι ακόμη αρκετά ελλιπής.